

POSTMODERN BİR ROMAN ÇÖZÜMLEMESİ: İHSAN OKTAY ANAR'IN SUSKUNLAR'I

The Analysis of a Postmodern Novel: İhsan Oktay Anar's Taciturns

Yusuf AYDOĞDU¹

ÖZET

Türk edebiyatında, 1980'lerden sonra kendisini fazlastıyla hissettirmeye başlayan postmodernizm akımının, doksanlardan sonraki en renkli ve en güçlü yazarlarından birisi olarak karşımıza çıkan **İhsan Oktay Anar**, ilk romanı **Puslu Kıtalar Atlası**'ndan (1995) itibaren kaleme aldığı her romanı ile edebiyat dünyamızın en çok ses getiren ve en ilgi çekici yazarlarından birisi olmuştur. Romanlarında genellikle tarihi, dini, felsefi, mitolojik unsurları postmodern bir söylemle zenginleştirerek okura sunan yazar, oluşturduğu bu farklı ve renkli anlatım tarzını **Suskunlar** (2007) romanı ile bir adım daha ileriye götürmüştür.

Bu çalışma, İhsan Oktay Anar'ın *Suskunlar* romanına, romandaki kurgulama yöntemlerine, karakterlere, anlatım biçimlerine, dil-üsluba odaklanarak oluşturulmuştur. Çalışmada, ayrıca romanda yer alan postmodern unsurlar tespit edilmiş ve bu unsurlara değinilmiştir. Bu çalışmanın amacı, İ. O. Anar'ın *Suskunlar* romanını postmodernizm odaklı, okur merkezli bir bakış açısıyla çeşitli yönlerden incelemektir.

Anahtar Sözcükler: Postmodernizm, Roman, İhsan Oktay Anar, *Suskunlar*,

ABSTRACT

İhsan Oktay Anar, who is one of the most attractive and powerful authors of Postmodernism movement that has begun to be more effective since 1980's in Turkish literature, has become one of the most influential and attractive authors thanks to all of his novels including his first one named *The Atlas Of Misty Continents* (1995). The author generally presents historical, religious, philosophical and mythological elements enriched by a postmodern discourse to his readers, and he advanced this colorful and different style in his novel *Taciturns* (2007).

---

¹ Atatürk Üniv. Eğitim Bil. Enst. Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Doktora Programı Öğrencisi, e-mail: aydogduy0@gmail.com

This paper is based on İhsan Oktay Anar's novel named Taciturns, the methods of construction, characters, wording and language style in this novel. In this study, postmodern elements are also found and touched on. The aim of this study is to analyze. O. Anar's Taciturns novel with a reader focused approach and in aspect of postmodernism.

Keywords: *Postmodernism, Novel, İhsan Oktay Anar, Taciturns*

1. Postmodernizm Kavramı:

Postmodernizm kavramı, modernizme bir tepki olarak ortaya çıkan, 1950'lerden itibaren etkisini göstermeye başlayan, 1980'lerin başlarından itibaren yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanan bir kavramdır. İçinde bulunduğumuz yüzyılın en çok tartışılan konularından biri olan postmodernizm “karmaşık ve kaygan yapısıyla” (Emre, 2006: 1) belli bir tanımla açıklanması zor bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavram olarak “post” öneki Batı dillerinde, bir dönemin sonu, “ötesi, sonrası” (Aydın, 2008: 37), anlamlarına gelmektedir. Bu açıdan terim haliyle bakacak olursak; post-modernizm “modernin sonu, modernden sonra doğmuş, anti-modernizm” (Emre, a.g.e. 20-21) anlamlarıyla kullanılmaktadır. Ancak bazı edebiyat eleştirmenlerine göre; postmodernizm, modernizmin bir süreği, onu devamı olan bir akım ve anlayıştır. (Bkz. Best/Kellner, 2011: 226-227)

Kavram olarak postmodernizm konusunda bir birlik ve bütünlüğün olduğunu söylemek mümkün değildir. Bunun ilk ve temel sebebi; postmodernizmin bir akım olarak tanımının ve sınırlarının net olmamasıdır. Diğer taraftan karmaşaya sebep olan bir diğer unsur da postmodern teoriyi ortaya atan veya onu değerlendiren eleştirmenlerin onu farklı yorumlama ve anlamlandırmalarıdır. Bu belirsizliğin bir diğer sebebi ise postmodernizmin, edebiyatın dışında sanat, felsefe, siyaset bilim, ekonomi gibi birçok alanda da kendisini hissettirmesidir. (Bkz. Çetişli, 2009: 153)

Her ne kadar bu akım, bir bütünlüğe sahip olmasa da genel anlamda bilim, teknoloji ve ideolojiler ekseninde toplanan modern değerlere şüphe duymakla başlayan modern bilgiye karşı eleştirel bir tutum geliştiren, özgürlükler noktasında ön açıcı olan bir anlayıştır.

Postmodernizm, mimariden, ekonomiye, edebiyattan müziğe hemen hemen her alanda etkisini göstermiştir. Konumuz itibarıyla bu akımın, edebiyatta özelde roman türünde yarattığı değişikliklere değineceğiz.

2. Postmodern Romanın Oluşumu ve Getirdiği İlkeler:

19. yüzyılda bilimin öncülüğünde şekillenen sanat anlayışı edebiyatın da mecrasını değiştirmiştir. Roman bu yüzyılın en önemli türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Romana atfedilen değer roman yazarını da okurun gözünde kutsal kılar. Romancı her şeyi bilen, öngören, yönlendiren üst bir kimliğe sahiptir. “Romana yüklenen bu sorumluluk, ister istemez roman yazarlarını da etkilemiştir. Bu etki ile ki 19. yüzyıl romancısı kurgulama yöntemi, artzamanlı ve sebep-sonuç ilişkisine/determinizm prensiplerine göre düzenlenmiş sanat anlayışı, dili kullanışı, titiz işçiliği, bilgiç anlatıcıları ile âdeta kutsal bir misyonun temsilcisi olarak çıkar okurun karşısına” (Gündüz, 2009: 21).

20. yüzyılla birlikte bizzat I. Dünya Savaşı'nın yarattığı etkiler ve savaşın sonuçları edebiyatın da sanata ve topluma bakışını değiştirir. Savaşın yol açtığı yıkımın ardından daha demokratik ve özgürlükçü hareketlerin yaygınlaşması, bireyin ön plana çıkmaya başlaması gibi bir takım farklılıklar oluşur. Bu farklılıklar ile birlikte daha önce yarı tanrı özelliklerine sahip, her şeyi bilen sanatçının/romancının yerine, okuru merkeze alan, okurun güvenini kazanmaya çalışan, mütevazı kimliğiyle kendini eserde belli ettirmemeye gayret eden, ancak aynı zamanda eserde oyunbaz ve ironik bir üslup oluşturmaya çalışan, okuru yönlendirmek yerine onu eğlendiren, bunu yaparken dolaylı yoldan okuru sorgulamaya iten bir yazar tavrı oluşmaya başlar. Ecevit'in deyişiyle artık “dış gerçek, fotoğraf çerçevesine anlatılıyordur dönemin doğalcı edebiyatında. Kahraman ise yerini pasif kahramana bırakmıştır; güçsüzdür, maddenin oyuncuğu olmuştur, edebiyat ürünlerindeki kapsam alanı giderek daralmaktadır” (Ecevit, 2012: 26).

20. yüzyılda özellikle I. Dünya Savaşı sonrasında; *Thomas Mann*, *Robert Musil*, *James Joyce*, *Virginia Woolf*, *Samuel Beckett* gibi yazarlar, hem işledikleri konular hem de işleyiş biçimlerindeki yenilikleriyle postmodern romanın şekillenmesinde önemli bir rol oynamışlardır. Bu yazarların oluşturdukları yeni anlatım tarzları, romanın temel unsurlarında meydana getirdikleri değişiklikler postmodern romanın oluşmasında önemli rol oynamıştır. 1950'lerden sonra yukarıda saydığımız modernist yazarların açtığı yolu *Jorge Luis Borges*, *İtalo Calvino*, *Umberto Eco*, *Jacques Derrida*, *Alain Robbe-Grillet*, *Paul Auster* vd. gibi postmodern yazarlar daha da ileriye götürüp yeni bir edebi anlayış meydana getirmişlerdir. Bu yazarların özellikle roman türüne getirdikleri *üstkurmaca*, *metinlerarasılık*, *söylem çoğulluğu*, *okur*

.....
merkezlilik, ironi, parodi, imgesel anlatım, metafor, simgesellik vb. unsurlar yeni bir roman türünün oluşmasını sağlamıştır.

Yukarıdaki tespitlerden de yola çıkarak diyebiliriz ki; postmodern roman, modern/klasik romanın oluşturduğu birçok unsuru değiştirir. Roman türüne birçok yenilik getirir. Bunların başında klasik/modern romanda kutsallaştırılan anlatıcının yerine okurla sohbet eden, romanın içinde kendini belli eden, gerçekçi bir tavır yerine, ironik bir tavır sergileyen, oyun oynadığını belli eden bir anlatıcı alır. Bununla beraber bakış açısında da çoklu yöntemler denenmeye başlanır. Aynı anda birden fazla bakış açısı aynı eserde karışık bir şekilde karşımıza çıkar. Anlatılardaki kurgusal yöntemler de birbirinden farklı şekillere bürünür. Bunların başında bilinç akışı, iç konuşma, monolog, üstkurmaca, geriye dönüş ve ileriye gidiş tekniği ve yöntemlerinin sık kullanılması gelmektedir. Postmodern romanın bir diğer önemli unsuru da oluşturduğu yeni dil kurgusudur. Dil, klasik ve modern dönemde sahip olduğu kurallı, anlamlı, anlaşılır bütünlüğünden kopartılır, genel geçer evrensel taşıyıcılığı bozular. Farklı, belirsiz, karmaşık bir forma bürünür. Mekân ve zaman da bambaşka bir biçimlerde ve formlarda karşımıza çıkar. Klasik romanın kurallı ve belirleyici unsurları olan mekân ve zaman postmodern romanla birlikte sadece aracı rolüne bürünür. Ayrıntılı bir şekilde ele alınmaz. Çoğu zaman anlatılan olay da önemsizleşir. Bütün bu değişikliklere rapmenpostmodern romanla beraber okurun önemi artar. Metni anlamlı kılan en önemli unsur olarak okur karşımıza çıkar. 'Anlamı üreten okurdur' düşüncesi hâkim kılınır. Böylece roman da okunup tüketilmesi gereken bir nesne olmaktan çıkıp, aksine hiçbir zaman tamamına erişilemeyen, her okumada yeniden değerlendirilmeye açık bir yapıt olarak karşımıza çıkar. Nitekim postmodern anlayışa göre hiçbir eser tamamlanmamıştır. Parla bu konuda şu tespitlerde bulunur: "*Hiç bir metin tamamlanmış bir bütün değildir. Bu da okur ve yazarı yeni bir konumda düşünmemizi gerektirir. Okur ve yazar dil denizinde sözcüklerin anlamlarının dalgalar gibi birbirini izlediği bir devinim içinde yüzerken, metinler, benlikler, kimlikler ve yorumlar da yeni göstergelere dönüşürler....bu epistemolojiye göre, belirleyebileceğimiz yazar, okur, metin yoktur; yalnızca o metin aracılığıyla oluşan söylemler vardır*" (Parla, 2008: 180).

Bu temel unsurların yanında postmodern romanı şekillendiren ve ön plana çıkan diğer unsurlar; metinlerarasılık, parodi, ironi, oyun, kolaj, yabancılaşma, çoğulculuk, tarihten ve gelenekten yararlanma vb. bu edebi

anlayışla birlikte karşımıza çıkan unsurlardır.

3. Türk Edebiyatında Postmodern Süreç ve İhsan Oktay Anar:

Türk romanı postmodern kavramıyla ve postmodernizm akımıyla Batı edebiyatına göre daha geç dönemlerde tanışır. 1950'lerden sonra Batıda etkili olmayan başlayan postmodernizmin Türk edebiyatında gerçek manada 1980'lerde görülmeye başladığını söylemek mümkündür. Batı'da postmodern roman teorisinin Grillet tarafından eserlerde uygulanmasından sonra "Oğuz Atay "Postmodernizmin ve Postmodern roman anlayışının Türk Edebiyatındaki ilk örneğini"(Sakallı, 2011: 1660) 1972 yılında yayımlanan *Tutunamayanlar* romanıyla verir. Bu konuda Osman Gündüz de şunları dile getirir: "*Batıda Joyce, Kafka, Faulkner... gibi romancıların başlattığı modernist akım ile Nobakov, Robbe-Grillet, Butor, Sarraute gibi Yeni Romancıların başlattıkları postmodern anlatım teknikleri biraz gecikmeyle de olsa Türk romancıları tarafından uygulanma fırsatı bulur.*" (Gündüz, a.g.e. 17) Bu açıdan, 1950'lerden sonra Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* (1959), A. Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* (1962) adlı romanlarında postmodern romanın çeşitli izlerini ve etkilerini de görmek mümkündür.

1970'lerden sonra *Tutunamayanlar* ile Türk edebiyatında etkisini göstermeye başlayan postmodern süreç 1980'lerle birlikte büyük bir ivme kazanmıştır. Bu dönemde özellikle *Leyla Erbil, Selim İleri, Ferit Edgü, Bilge Karasu, Nazlı Eray, Güney Dal, Latife Tekin, Adalet Ağaoğlu*'nun çeşitli romanlarında postmodern etkiler görmek mümkündür. 1990'larla birlikte postmodern roman Türk edebiyatında etkisini iyice hissettirmeye ve kendisine fazlasıyla okur bulmaya başlar. Orhan Pamuk'un *Sessiz Ev* (1983) ile başlayan *Kara Kitap* (1990), *Yeni Hayat* (1994) ile oluşturduğu bu postmodern anlatı tarzı beklenenden fazla ilgi görmeye başlar. Yine bu dönemde Hilmi Yavuz'un *Taormina* (1990) *Fehmi K.'nin Acayip Serüvenleri* (1991), *Kuyu* (1994) adlı postmodern anlatıları, Hasan Ali Toptaş, ve İhsan Oktay Anar gibi farklı tarzlar deneyen, yenilikçi yazarların romanları bu dönemde fazlasıyla ses getiren eserler olarak karşımıza çıkmaktadır.

1980-2000 yılları arasında genel hatlarıyla postmodern çizgide eser veren yazarları yukarıda kısaca tanıtmaya çalıştık. Bu yazarların dışında da isimlerini sayabileceğimiz *Murathan Mungan, Elif Şafak, Aslı Erdoğan, Buket Uzuner, Süreyya Evren, Erendiz Atasü, İnci Aral, Ayşe Kulin* de yarattıkları yeni tarz ve söylemlerle postmodern edebiyatın imkânlarını genişletmiş yazarlardır.

1990'larda, postmodern anlayışa birçok yönüyle hâkim güçlü bir kalem olan *İhsan Oktay Anar*'ın eserleri damga vurur. Anar, felsefeden, tarihten, mitolojiden, dinden esinlendiği öyküleri, olayları postmodern anlayışın bütün imkânlarıyla yeniden oluşturan, bunu yaparken de üstkurmacanın, çoklu bakış açısının ve dil oyunlarının bütün imkânlarından fazlasıyla yararlanan postmodern anlayışı çok iyi özümsemiş bir yazar olarak karşımıza çıkar. *Puslu Kıtalar Atlası* (1995), *Kitab-ülHiyel* (1996), *Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri* (1997) *Amat* (2005), *Suskunlar* (2007), *Yedinci Gün* (2012), *Galiz Kahraman* (2014) adlı romanlarında sürekli tarihten beslenen yazar, bunu yaparken de okura, tarihin şüpheyile bakılması gereken bir unsur olduğu gerçeğini de dolaylı yoldan vermeye çalışır. Eserlerinde sürekli Osmanlı döneminden çeşitli konular seçen (Galiz Kahraman hariç) Anar, anlatım dilinde de sıklıkla Osmanlıcadan beslenir. Bu dil seçimini, oluşturacağı dil oyunları, ironi ve mizah için malzeme olarak kullanır. 1995'te yayınladığı ilk eseri *Puslu Kıtalar Atlası*'ndan itibaren oluşturduğu bu kendine has dil-kurgu birlikteliğini bütün eserlerine uygular.

Konularını genellikle tarihten alan Anar'ın *Puslu Kıtalar Atlası*'nda Descartes'in *Metod Üzerine Konuşma* adlı eserinden yola çıkarak, insanın varoluşsal problemlerine ironik bir yaklaşım sergilerken, *Kitab-ülHiyel*'de güç peşinden koşanların düştüğü trajik ve komik haller konu edilir. *Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri*'nde insan hayatını güzelleştirmeyi amaçlar ve bu bağlamda sevgiyi ve hoşgörüyü ön plana çıkarır. *Amat*'ta ve *Suskunlar*'da ise benzer bir probleme, insanlığın var olduğundan beri oluşturduğu iyi-kötünün ebedi çatışmasına değinir. *Yedinci Gün*'de insanın sonsuza erişme hayallerine ve Osmanlı'nın son dönem aydınlarının içinde bulunduğu trajik durumun ironisini yapan yazar, *Galiz Kahraman*'da ise Kasımpaşalı İdris Âmil Efendi'nin yaşam öyküsüne eğilir.

Anar'ın genel anlamda tüm romanlarında karşımıza çıkan temel mesajın daha yaşanılabilir, güzel bir dünya oluşturma çabası olduğunu görmekteyiz. Yazar, bu güzel dünyaya tamamen hâkim olmaya çalışan, sonsuzluğu arayan kötülerin sahip olduğu ihtirasların ve kötü emellerin anlamsızlığının ve aynı zamanda bu trajik/ironik durumun eleştirisini yapar. "Anar'ın romanlarında olayların derin yapısı içinde Tanrı ile Şeytan'ın, iyi ile kötünün ezeli mücadelesi var. Bu mücadele dinsel ve tasavvufi öğelerle, geleneksel kültürün taşıyıcıları olan dilsel formlarla ve birbirine bağlanan zengin öykücükleriyle ve semavi dinlerin öğretilerine yapılan metinlerarası göndermelerle anlamlı bir bütünlük

oluşturmaktadır” (Gündüz, 2009: 94-95)

4. Suskunlar Romanında Olaylar ve Olayların Ele Alınış Biçimi

Günümüzde postmodern anlayışla eserlerini kaleme alan birkaç güçlü yazardan birisi olan İhsan Oktay Anar, az sayıdaki eserine rağmen bu sahada, ilk eserinden itibaren kendi okur çevresini oluşturmuş bir yazardır. *Suskunlar*, yazarın beşinci eseri olmakla birlikte birden fazla baskı yapma becerisi göstermiştir. Eser, 17. Yüzyılın İstanbul’unda (Konstantaniye) geçmektedir. Tarih, felsefe, tasavvuf ve musikinin bir araya gelip, birbiriyle ilişkisinden oluşan roman, mehter takımında kös vuran Kalın Musa, armudi kemençe ustası olan oğlu Veysel ve Veysel’in bir Kıpti kadın olan Goncagül’den dogma ikizleri Davut ile Eflâatun’un çevresinde gelişir. Eserin arka planında ise musiki alanında ehil olan yedi şahsiyetin cinayetleri anlatılır. Ayrıca bu ana konulardan ayrılmış gibi görünen ancak çeşitli tekniklerle birbirine bağlanan birden fazla öykücük de eserin ana konusunu yönlendirir ve destekler.

Anar *Suskunlar*’da olay örgüsünü postmodern bir anlayışla çoklu anlatım yöntemleri kullanarak oluşturur. Roman, *Yegâh*, *Dügâh*, *Segâh* adlı üç bölümden oluşmaktadır. Bölümleri birbirleriyle ilişkili hale getirecek çeşitli küçük olaylarda ana bölümleri beslemektedir.

Romanın birinci bölümü olan *Yegâh*’taki temel olayları şu başlıklar altında sınıflandırabiliriz.

- ✓ Yenikapı Mevlevihane’sinde bir hayaletin görülmesi
- ✓ Kalın Musa ve ailesi (oğlu Veysel, torunları Davut, Eflatun, kardeşi Muhayyer Hüseyin) tanıtılması
- ✓ Davut’un Nevâ’ya âşık olması ve Nevâ’nın annesinin kendisine verdiği bir kâğıttaki semaiyi çalarken Kanunî Asım’ın hayaletiyle yüz yüze gelmesiyle roman,
- ✓ Hacı İskender’in Sofuayyaş Mahallesi’ne taşınması
- ✓ Cüce İskender’in öyküsü (Bkz. Karaca, 2008: 99)

Bunlar *Yegâh* başlıklı ilk bölümde ön plâna çıkan temel olaylar olmakla beraber, bu olayları besleyen daha küçük olay halkaları olarak

- ✓ Veysel’in, kemence ile çaldığı keder dolu bir parçayla Hızır Paşa’nın kara sevdalı yeğeninin ölümüne neden olması ve ölüm cezasına çarptırılarak zindana atılması,
- ✓ Kalın Musa’nın cimriliğinden bir türlü yiyemediği civcivinin öyküsü

✓ Muhayyer Hüseyin'in çalgılı kahvehanesinde kanarya ile kedi arasında cereyan eden garip, gülünç bir olay

✓ Abalı-fellah Camisi'nin müezzininin başından geçen gülünç olaylar sayılabilir.

Dolayısıyla *Suskunlar*, *Yegâh* başlıklı ilk bölümde, önce iki öykü koluna ayrılıp, aradaki öykücüklerle; eski İstanbul yaşamı; meyhaneler, çalgılı kahvehaneler, çarşılar, dilenciler ve çeşitli metinlerin betimlemeleriyle tamamlanmaktadır. (Bkz. Karaca, 2008, 99) Birinci bölümde okurun bazen anlamakta zorlandığı öykücüklerin birbirileriyle ilişkilendirilmesi daha sonraki bölümlerde sağlanacaktır. Yazar, bu bölümde oluşan sıkılganlığı, çeşitli ironi ve gülmece unsurları ile zevkli hale getirmeye çalışır.

Dügâh başlıklı ikinci bölümde, birinci bölümden bağımsız yeni öykü kollarıyla karşılaşırız. Bu olaylar genel hatlarıyla şunlardır:

✓ Eflatun'un yıllarca kapandığı odadan duyduğu esrarengiz bir sesin kendisini çağırması üzerine bu sesin peşine düşmesi

✓ Kin dolu bir Mevlevi dervişinin, kendisine uzun yıllar önce işkence eden Firavundan intikam almak için İstanbul'a gelmesi

✓ Nuvarif Efendi'nin kin dolu bir insanken Mevlevi şeyhliğine kadar yükselmesi.

✓ Eflatun'un aradığı sesi Galata Mevlevihane'sinde bulması

Segâh başlıklı üçüncü bölümde, var olan öykücüklere yeni öykü kollarında eklenir. Böylece olaylar okurun gözünde bir yumağa dönüşür “Segâh bölümünün son kısmında, yani sonuç kısmında bu öykü kolları; Asım'ın hayaletinin sırrı, Cüce İskender'in sırrı, Eflatun'un sırrı, Tağut'un sırrı ve Bâtın'la Zahir'in sırrı iç içe geçerek gizemli bir kurgu yumağı oluştururlar. Böylece romandaki aksiyon ve gerilim unsuru yükseltilir. Okur, bu kadar girift ve karmaşık olayın nasıl sonuçlanacağını merak eder. Aslında yazarın istediği de budur” (Karaca, 2008, 101) . Ancak Segâh bölümünün sonuna doğru bu öykü kolları arasındaki ilişkiler yavaş yavaş çözülmeye başlar.

✓ Yedikule Kahini'nin, Zahir'in ortaya çıkacağını haber vermesi ve bir süre sonra Zahir'in İstanbul sokaklarında görülmesi

✓ Tağut'un ortaya çıkarak şehrin musiki üstatlarını öldürtmesi

✓ Cüce Efendi'nin şehrin son musiki üstadı Eflatun'u öldürmek isterken Davuttarafından öldürülmesi

✓ Davut'un, Asım'ın bozulan bestesinin sırrını çözmesi ve Asım'ın

ruhunun huzura kavuşması

✓ Kahin'in görebilen tek gözünü kaybetmesi ve gerçeği görenlerden olması

✓ Davut'un Neva'ya kavuşması

✓ Eflatun'un suskunluk makamına erişmesi

Suskunlar romanında birden fazla olay örgüsüyle karşılaşmaktayız. Birbirinden bağımsız gibi görünen birçok öykü kolu bir sonraki bölümde eklenen yeni öykü kolları ile çok zincirli ve helezonik (İç içe geçmiş) olay örgüleri oluşturur. Daha çok halk anlatılarında (masal-efsane-halk hikâyesi) karşılaştığımız bu anlatım biçimi postmodern yazarlar tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. “Anar, hemen tüm romanlarında okurun karşısına destan, masal, halk öyküsü, efsane gibi geleneksel anlatma formlarından beslenerek çıkar” (Gündüz, a.g.e., 37) Ancak şunu da belirtmeliyiz ki; Anar, bu türlerden daha çok biçimsel anlamda yararlanır. Ayrıca bu forma ait bazı söz kalıplarını ve anlatım tarzlarını da postmodern anlatı içine yedirir. *Suskunlar*, bu açıdan birden fazla koldan oluşan, çözülmesi gereken çeşitli ilmeklerin olduğu, bunların birbirileriyle ilişkilerinin kurulduğu, sağlam kurgulu bir postmodern roman olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. Dil ve Üslup

Anar'ın eserlerini özgün ve ilgi çekici kılan temel unsur, oluşturduğu dil anlayışı ve üslubudur. Anar romanlarında sıklıkla tarihten, dinden ve mitolojiden beslenir. Bu sebeple yöneldiği tarihsel dönemi ve atmosferi hem derinlikli kılmak hem de ironik ve ilgi çekici bir anlatım oluşturmak için bir dil havuzu oluşturur. Bu dil havuzunda daha çok geçerliliğini yitirmiş, günümüzde pek kullanılmayan, kullanımdan düşmüş sözcükler yer alır. Özellikle sıfatlar, ön adlar, yinelemeler, söz öbekleri gibi geçmişe ait sözcükleri olaylar ve kişilerle bütünleştirerek mizahi ve ironik bir söylem geliştirir. Nitekim Anar'ı farklı kılan en önemli unsur da bu oluşturduğu özgün dil anlayışıdır diyebiliriz. Ecevit, Anar'ın “Türk edebiyatında o güne değin görülmedik bir dil kurgusu” (Ecevit, 2012: 93) oluşturduğunu belirtir. Karaca ise Anar'ın dil ve anlatımı için “eski tarih kitaplarından, dinî yapıtlardan, Kur'ân, Tevrat ve İncil'den, meddah öykülerinden süzölmüş” (Karaca, 2008: 101) bir tarzla karşımıza çıktığını söylemektedir. Ayrıca yazar sadece yeni sözcüklerden değil, aynı seslerin tekrarı ve yer değiştirmeleri, kelime oyunları üzerinden de farklı ve gülünç bir anlatım oluşturur. Anar'ın dil ve üslup anlayışının çok kapsamlı bir çalışma

alanı olduğunu söyleyebiliriz. Ancak biz *Suskunlar* romanıyla sınırlı kalarak çeşitli tespitlerde bulunacağız.

Örneğin: “Bu sazdan üflenen nağmeler, sırrın ufulevîvüsafası olan ehl-i vukuf füsunkârların bezediği o vasi füseyfisada raks ve vüsub eden vüsema gibi birer üflükuhe idiler.” (s. 123) Yine; Feylesof Fisagor’daki ‘s’ harflerinin tekrarı, “işte yine o ses, dergâhtan geliyor yine, yine başladılar. Neyleriyle aynı sesi yine üflüyorlar.”(s. 187) ifadelerinde yinelenen sözcükler, “Sırtlarında güç bela taşıdıkları ağır tomruklar olduğu halde, ayaklarından ikişer ikişer prangaya vurulmuş, idrar ve necaset kokan, saçlı sakallı, paslı pasaklı bitli pireli, salyalı sümüklü bezgin ve yorgun Frenk esirler...” cümlesinde yer alan ikilemeler vb. ses olayları karşımıza çıkar.

Sıkça kullanılan sıfatlar: “*Muhteşem Neyzen Batın Hazretleri, Bursevi Nuvarif Efendi Hazretleri, Feylesof Fisagor, Kör Bağdasar, Sofuayya mahallesi, , Birgivi Mehmet Efendi, Şeyh İbrahim Dede Efendi, Kalın Musa, Avrat Pazarı, Pereveli İskender Efendi, Baba Cafer Zıdantı, Havyar Hanı, , Tuti Baba Hazretleri, Cigalazade Yusuf Sinan Paşa Hazretleri*” vb. dini ve tarihi bazı semboller, metafizik öğeler, kişiler ve sıfatlar üzerinden gülünç durumlar oluşturma romanda sıkça karşımıza çıkan unsurlar olarak görülmektedir.

Suskunlar’da dikkat çeken bir diğer unsur da dil ve anlatımın mübalağalı, güldürüye açık, ironi oluşturulacak şekilde kullanılmasıdır. “*Muhteşem Neyzen Batın Hazretleri'nin (saadetleri daim olsun) Konstantiniye'de bulunduğu zamanlarda, yani Sultan Ahmed-i Sani Han Efendimiz'in devri saltanatından sonraki senelerden birinde, Şaban ayının ondördüncü gecesi (...)* Çünkü Padişah-ı din-fena Hazretleri'nin (Allah saltanatını daim eylesin) mülkü olan şu Konstantiniye'de yerin olduğu kadar göğün de, beklenmedik durumlara sahne olabileceğini az çok bilmekteydi. (s. 11)

Kalın Musa'nın küfürle örülü cümleleri, Amin adlı kişinin kendi statüsüne ve yaşadığı yöreye ait ağızla konuşması, İbrahim Efendi'nin Mevlevilik unsurlarıyla örülü cümleleri, Cüce İskender Efendi'nin vaazları bu açıdan örnek gösterilebilir.

Suskunlar’da en çok dikkat çeken anlatım unsuru olarak ironi ile karşılaşmaktayız. Yazar önemli konulardan bahsediyormuş izlenimi uyandırır. Ancak çoğu zaman bu önemli konuların ironisini yapar. Nitekim Kalın Musa'nın bir armut ile ilgili düşündükleri, Muhayyer Hüseyin Efendinin

lakabınınnereden geldiği (s.27), ötmeyen kanaryanın bir Kıpti'den dolayı ötmeye başlamasıylaKıptilerin de müziğe dair yeteneklerinin olabileceğinin düşünülmesi (s.30,31), çok hızlınamaz kıldırın imam (s.45), Hacı İskender'in Kâbe'de kemiklerinin kırılması (s.48), Kalın Musa'nıntavuğunun hikâyesi (s.74,75), dilencinin dua okuyamaması (s.93), Rafael'in hekimlik yeteneği (s.184) vb. ifadeler ironik durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında da romanda birçok parodik ve ironik olay vardır. Mahrem ağasının uzvunun kesilmesine rağmen hala çok işlevsel olması, evlenme-boşanma meselesi üzerine söylenen ifadeler, Hızır Paşa'nın ölümüne sebep olan Veysel için İslam şeriatına göre yarısı gebe olmak üzere 30 tane devenin istenmesi gibi ifadeler gülünç ve ironik bir anlatım oluştururlar.

Her karakterin bağlı bulunduğu meşrebe ve cemaate uygun konuşması da *Susunkunlar*'a has bir anlatım tarzı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan zaman zaman aşırı mübalağalı ifadeler “Yevm-i Mizânda amel defterleri verildikten sonra müminlereve sâlihlerle Cennet-i âlânın kapısı açılacak! Nûr-ı İslâm, nûr-ı Kur'ân ve nûr-ı imânlaaydınlananlar Cennet-i âlâ'ya geçerken, günâhkârlar nâr-ı câhimde yanacak.” (s. 49-50) gibi zaman zaman argoya dayalı, hatta küfür içeren ifadelere rastlamak mümkündür. Nitekim romanda geçen “Labunya, mebun, dübüzade, iskelet, sabuncu, hamam oğlanı” (s. 95) gibi argo sözcükler, “bir daha küfredersen ecdadımı cümle alemkerksin” (s. 17) tarzında cümlelerle sık sık karşılaşırız.

6. Anlatma Biçimleri

Anar'ın hemen hemen bütün romanlarında geleneksel anlatılardan (destan, masal, halk hikâyesi) yararlandığını görmekteyiz. Bu anlatı formlarını postmodern bir bakışla ele alan yazar, daha çok bu formların biçimsel yönlerinden yararlanır. Bu anlatı formlarına has anlatıcılardan da sıkça beslenen yazar, böylece romanı hem ilgi çekici hale getirir hem de geleneksel anlatıcıları postmodern dünyaya taşır. Ancak yazarın bu geleneksel anlatıcılardan yararlanmasının temel sebeplerinden biri de anlattıklarına şüpheyle bakılan metinler olduğu gerçeğini okura aktarma çabasıdır. Nitekim *Susunkunlar*'da iki türlü anlatıcı söz konusudur.

a. Meddah Anlatıcı:

Anar'ın klasik anlatı türlerine getirdiği yeniliklerin başında daha çok sözlü anlatı türlerinde görülen ve klasik anlatıcılara alternatif olarak geliştirdiği

meddah-anlatıcılar gelir. (Gündüz, 2009:40) Bu anlatıcılar, okurla yakın ilişki kuran, sıcaklığı sağlamak için senli benli konuşan, güldürü unsuru için tercih edilen anlatıcılardır. Geleneksel anlatının bir parçasıyken, postmodern anlatıda kendilerini yeni bir anlatım tarzı ve üslubuyla gösterirler. Anar'ın bu anlatım tarzını seçmesinde eserlerinde işlediği konuların ve bu konuları meydana getiren kahramanları alt kültürün bir parçası olmalarının rolü büyüktür.

Suskunlar'ın önemli figürlerinden biri olan Kalın Musa'yı anlatan bölümler bu açıdan güzel örneklerdir: *“Bu ihtiyarın ağzı son derece pisti. Ona buna kantarlı, suntuurlu, okkalı küfürler savurmayı, huy edindiği için tam iki kez mehterandan kovulup ekmeğinden olma tehlikesi atlatınca Kalın Musa, ‘Bir daha küfür edersem ecdadımı cümle âlemkerksin’ diye yemin etmişti. Ama defter-i kebirinde öyle sövgüler vardı ki, dirhemini yiyen it kudururdu.”* (s. 17) Bir sonraki bölümde; *“Derken, şebegi andıran, sekiz yaşlarında, kara kuru bir kopil koşa koşa geldi. İhtiyar, yarım bardak şerbet ve bir akide şekeri için cinayet bile işleyecek tıynetten görünen bu veledede...”* ve yine *“ Fakat imanına kadar cimri biri olan Musa, böyle bir davranışın israf olacağını düşündüğü için dışını sıkmış, itidalini az buçuk korumuştur”* (s. 23)

Bir diğer bölümde; *“Fakat imanı kadar cimri biri olan Musa, böyle bir davranışın israf olacağını düşündüğü için dışını sıkmış, itidalini az buçuk korumuştur.”* ifadelerinden de anlaşılacağı üzere meddah anlatıcının izlerini görmek mümkündür.

b. Nakilciler:

Anar'ın eserlerinde Nakil anlatıcılar, geleneksel anlatılardaki anlatıcılar gibi görünse de aslında çok farklı bir amaç için tercih edilmişlerdir. Bu anlatıcıların önlerine konan sıfatlar, abartılı kimlikler, yüceltici ifadeler, onların güvensiz, cahil kişiler olduklarını, yazarın onlar üzerinden ironi ve gülmece unsuru oluşturmaya çalıştığını göstermektedir. Anar, bu anlatıcıyı meddah anlatıcıyı desteklemek için tercih etmiş olabilir. Anar, yabancılaştırma tekniği sayesinde romanda ciddi bir şahsiyetmiş gibi görülen çeşitli önemli lakaplara sahip kişiler üzerinden anlattığı şeyin aslında bir kurmaca olduğu, sadece romanı daha renkli ve fantastik kılmak için bu anlatıcıyı tercih ettiği söylenebilir. Nakilciler anlatır, meddahlar toparlar diyebiliriz. Böylece roman bir oyunmuş gibi eğlenceli hale getirilir.

Birgivi Mehmet Efendi'nin Tarikat-ı Muhammediye adlı eserinde

bahsettiği ifadeler “O Yevm-i Kıyâmet’te, o azîm günde ateş uçurumları iştahlanıp harlayacak. İşte cehennem o zaman kuduracak! Âdemoğulları mahşerde görüldüğü vakit cehennem, avını gören kuduz bir köpek gibi harlayıp kükreyerek onlara âdeta saldıracak ve ehl-i mahşer dehşete düşecek’ Yevm-i Mizân’da amel defterleri verildikten sonra müminlere ve sâlihlerle Cennet-i âlânın kapısı açılacak! Nûr-ı İslâm, nûr-ı Kur’ân ve nûr-ı imânla aydınlananlar Cennet-i âlâ’ya geçerken, günâhkârlar nâr-ı câhimde yanacak.”(s.49-50)

Pereveli İskender Efendi’nin cami cemaatine vaazı, NuvarifBursevi Efendi’nin değişimini anlatan ifadeler, Şeyh İbrahim Dede Efendi’nin anlatımları bu kapsamda değerlendirilebilir.

7. Kişiler

Postmodern romanlarda kişiler, klasik romanlarda olduğu gibi birer kahraman değildirler. Tam tersine yazarın oyuncağı konumunda olan birer figür öznedirler. Nitekim Anar’ın romanlarında da kişiler daha çok tipleşmiş, birer sembol ve figür olarak karşımıza çıkarlar. *Suskunlar*’dabirbirinden farklı konumlara sahip, çok renkli kişilerle karşılaşmaktayız. “Suskunlar’ın figüratif yapısına baktığımızda, yazarın önceki eserlerinde olduğu gibi toplumun her kesiminden insanın, herhangi bir sınıfsal ayrıma veya derecelendirmeye maruz bırakılmadan yer aldığını görmekteyiz” (Koçakoğlu, 2010: 309-310). Romanda “tüccârlardan hamallara, dükkâncılardan dilencilere, mollalardan gayrimüslimlere kadar her mesleğe, her tabakaya, her dine ve her tarikata mensup” (s. 61) insana rastlamak mümkündür.

Romanda ön plana çıkan kişiler; *Eflatun*, *Cüce Efendi*, *Davut*, *Tağut*, *Kalın Musa*, *Asım*, *Veysel Efendi*, *Hüseyin Efendi*, *Rafael*, *Şeyh İbrahim Efendi*, *NuvarifBursevi Hazretleri*, *Neva*, *Muhteşem Neyzen Bâtın Hazretleri* adlı kişilerdir.

a. Eflatun

Romanın en önemli karakterlerindendir. Veysel Efendi’nin oğlu, Kalın Musa’nın da torunudur. Dâvut’un ikiz kardeşidir. Dâvut’a nazaran daha sakin, kendi içine dönük bir karakterdir. Romanda “dalgin, sessiz ve içine kapanık” (s. 79) olarak tanımlanır. Hatta oturduğu mahallede de “deli-divane” (s. 108) olarak bilinir. Ancak bu divanelik onun derviş kimliğiyle ilişkilidir. Bulanık bakışlara sahip, heyecanını kaybetmiş bu karakter sanki başka bir âleme aittir. Nitekim kendini çağırın bir sesin peşinden gider. Neyi ilk kez eline almasına rağmen kusursuz bir biçimde üfler. Konstantiniye’nin yedinci ve son üstadı olan

Eflatun'a Muhteşem Neyzen Bâtın Hazretleri tarafından hayat nefesi üflenir. Tasavvufi yönüyle ön plana çıkar. Kısa sürede insan-ı kâmil olma yolunda ilerler. Romandaki *Suskunlar*'dan biridir. “*Eflâtun, yegâh perdesinde karar etti ve Yaradan'la, yegâhta yekvücut oldu. O anda 'Ene'lHakk' demeye bile gerek duymadı*” (s. 241)

b. Davut:

Eflatun'un ikiz kardeşi olan Dâvut, “damarlarında Kıpti kanı taşıyan bu genç, daha on yedi yaşında üd çalmayı, usul ve makamları öğrenmeye başlamış fakat yine aynı özelliğinden dolayı kuşağında paslı bir ekmek bıçağı da taşımayı huy edinmiş” (s. 79) Eflatun'un aksine girişken, cesur ve atak bir çocuktur. Nevâ'ya âşıktır. İyi olduğu için yazar tarafından romanın sonunda Neva'ya kavuşturularak ödüllendirilir. Onun kalbini kazanmak için her şeyi göze alacak kadar cesurdur. Kardeşi Eflatun'u sürekli korur. Romanda kötülere karşı iyiliğin güçlü savunucusudur. Tağut (Şeytan) ve Perevelli İskender ile kıyasıya mücadele eder. Kötülere karşı iyilerin kazanmasının mücadelesini verir ve başarır. İsminden de yola çıkarak Hz. Dâvut ile özdeşleştirebiliriz. Nitekim Hz. Dâvut da Calut ile sürekli bir mücadele halindedir.

c. Cüce Efendi:

Romanın hem fiziksel hem de karakteristik özellikleri açısından en ilginç karakteridir. Asıl adı AlessandroPerevelli'dir. Esir düşmüş bir çembalo ustasıdır. Cüce denilecek kadar kısa boyludur. Altı parmaklıdır. Bu da onu çaldığı müzik aleti açısından çok özel bir konuma yükseltmiştir. Asıl mesleği müzisyenlik olmasına rağmen dinî ilimlerle uğraşır. Müslüman olmamasına rağmen Tağut (Şeytan) tarafından kandırılmış, Müslüman halka vaaz veren biridir. Şahsi menfaatleri uğruna kendini halka Müslüman din âlimi olarak tanıtır. Çevresinde “Hacı İskender” olarak anılmaktadır. Nevâ'ya o da âşıktır. Bu yüzden onun kıskançlığı yüzünden Asım'ı öldürür. Eflâtun'u da öldürmek ister. Çok hırslıdır. Ölümsüzlük arzusuyla çevresindeki iyi şeyleri yok etmek ister ancak sonuçta Dâvut tarafından öldürülür. Böylece kötü niyetli olduğu için kaybeder.

d. Âsım

Meyhanelerde kanûn çalan bir musikişinastır (s. 39). Esir hanından aldığı on iki parmaklı, yedi karışık AlessandroPerevelli (Cüce Efendi)'ye kötü davranır. Onu sürekli ezer, merhametsizce davranır. Ancak onun yetenekli bir müzisyen olduğunu anlar ve ona bakışı değişir. Onun besteleri sayesinde önemli

bir konum kazanınca, menfaati gereği Cüce Efendiyi azat eder. Ancak aynı kıza yani Nevâ'ya âşık olurlar. Bu sebeple Cüce Efendi tarafından öldürülür. Ancak Nevâ'ya yazdığı beste Cüce tarafından bozulduğu için öldükten sonra da ruhu rahatsız olur. Bu beste düzelirse ruhu huzura kavuşacaktır. Bu da Dâvut tarafından düzeltilir. Böylece Âsım'ın ruhu huzura erer. "Asım, romandaki fantastik karakterlerden biridir. Onun hayaletiyle ilgili sahneler hem ürpertici hem de çözümlenmesi gereken bir düğüm şeklindedir. İlk olarak Asım'ın hayaleti Yenikapı Mevlevihanesi'nde görülür. Romanın hemen başında bu durum anlatılır. Vakanın Osmanlı padişahı II. Ahmed devrinde geçtiğini düşündüğümüzde devrin musiki üstatlarını da irdelememiz gerekir. II. Ahmed devrinin en önemli musiki üstadı Buhurizade Mustafa Itri Efendidir. Itri'nin mezarının Yenikapı Mevlevihanesi'nde olduğu düşünülmektedir; fakat ilginçtir ki mezar taşı kayıptır. Dolayısıyla tam olarak mezarının yeri tespit edilememiştir. Asım'ın hayaletinin sembolik izlerini Itri'nin yaşamında bulmamız kuvvetle muhtemeldir. Itri'nin mezarının olmayışı hayalet imgesine bir zemin hazırlar" (Tokiz, 2011: 26)

e. Tağut:

Eserdeki bu figür, kötülüğün simgesidir. Şeytanın kişiliğe bürünmüş halidir. Cennetten kovulduğundan beri âdemoğlu ile uğraşmaktadır. "İnsanların gözleri sağa sola, aşağıya yukarıya dönerken, Tağut'un gözleri önden arkaya ve arkadan öne dönmektedir. Ayrıca her bir gözünde, biri insaninkine benzeyen, diğeri ise yılaninkine andıran iki gözbebeği vardır." (s. 188). Bunun gibi birçok olağanüstü özelliği olan Tağut, kendi ölümsüzlüğü için bütün insanlığa düşmandır. Romanda Mevlevilere karşı özel bir husumet besleyen Tağut'un romanda diğer adı Azazil yani şeytandır. Konuştuğu zaman ağızından çatallı bir yılan çıkmaktadır. Dâvut her ne kadar bu yılanı Tağut'un içinden çıkarıp öldürse de yazar onun asla öldürülmeyeceği mesajını da verir.

f. Kalın Musa:

Veysel Efendi'nin babası, Dâvut ve Eflatun'un dedesi olan Kalın Musa romandaki alt sınıftan insan tipine örnektir. Mehteran takımında köşenlik yapan bu kişi, cimriliği, fırsatçılığı, fıldır fıldır oynayan gözleriyle ön plana çıkar. Kısa boylu olmasına rağmen kalın ve güçlü bir sesi olduğu için çevresi tarafından Kalın Musa olarak çağrılmaktadır. (s. 17-18) Ağzı oldukça bozuk olan, küfürbaz ve cimriliğiyle çevresinde nam salmış "imanına kadar cimri olan biri" (s. 23), "Sırf kesesinden daha az para çıksın diye üç aylarda oruç tutarken, ailesini de bu yönde zorlar. (s. 24) Eflatun'a ayrı ayrı okul kıyafeti alıp fuzuli

masrafa girmek istemeyen Kalın Musa, onları okula nöbetleşe gönderir” (s. 25) Yazarın eser boyunca sürekli üzerinden ironik anlatımlar oluşturduğu, romandaki gülünç ve mizahi durumu sağlayan en önemli karakterdir.

g. Nuvârif Bursevi Hazretleri:

Romanda önce Tağut'un uşaklığını yapan, onun çıkarları için hareket eden bu zat, Firavun gibi acımasız ve zalimdir. Nitekim “sol omzundaki günahlarını yazan melek dile gelerek, günah yazmaktan artık bîtap düştüğünü, bu fena işlerden vazgeçmesi gerektiğini” (s. 188)söyler. Böylece romanda Nuvarif Hazretlerine dönüşür. Romanda değişim-dönüşüm yaşayan bir karakterdir. Tövbe ettikten sonra Mevlevî Şeyhliğine kadar yükselmiştir.

h. Nevâ:

Romanda herkesin âşık olduğu bir karakterdir. Romandaki nadir kadın karakterlerdendir. İnsanın içine işleyen, büyüleyici bir sesi vardır. Güzelliğiyle Kanunî Asım, Cüce Efendi, ve Dâvut'u kendisine âşık ettirir. Yazar, bu karaktere Nevâ ismini en eski Türk Mûsikîsi makamlarından biri olan Nevâ makamından dolayı verir.

8. Zaman

Zamanın kullanımı konusunda postmodern yazarlar klasik zaman anlayışının tamamen dışına çıkarlar. Belli, kalıpları olan bir zaman anlayışı söz konusu değildir. Bergson'dan Proust'a karşımıza çıkan soyut zaman anlayışı, postmodern romancılarda daha derinleştirilmiş şekilde kullanılır. (Gündüz, a.ge. 153) Zamanların oluş anını, dönemini bile ayırmak zordur. Geçmiş, yaşanılan an, gelecek birbirleriyle iç içedir. Romancı bir olay zamanından bahsederken bir başka olaya geçiş yapar. Geçiş yaptığı olayın zaman dilimi de genellikle öncekinden farklıdır. Suskunlar'da bu durum sıkça karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bahsedilen zamanın belirsizliği, net olmayışı da Suskunlar'da bir diğer zaman durumu olarak karşımıza çıkar. “*Muhteşem Neyzen Batın Hazretlerinin Konstantaniye'de bulunduğu zamanlarda, yani Ahmed-i Sani Han Efendimizin devri saltanatından sonraki senelerden birinde, Şaban ayının on dördüncü gecesi...*” ifadelerindeki zaman anlayışının müphemliği de söylediklerimizi örnekler.

Olayların gerçekleştiği zamanın veriliş şekli de geleneksel anlatıdan beslenilerek oluşturulur. Örneğin, “*Ne var ki bunlar, Muhteşem Neyzen Batın'ın mahdumu Zâhir'in şehre gelmesinden önceydi.*” (s.31), “*İşte bu tüyler ürpertici*

vak'a, Davut'un ikiz kardeşi Eflatun'un o esrarengiz ıslığı işitmeye başlamasından tam on yedi yıl sonra cereyan etmişti." (S. 76)

Sonuç olarak; postmodern bir yazar olan Anar, zamanı klasik anlayışın dışında, romanın asıl ögesi olarak değil, bir araç olarak görür. Zamanı asli unsur olmaktan çıkarır. Çünkü onun amacı, belli bir tarihsel dönemde gerçekleşmiş bir olayı anlatmak değildir. Zaman, romanın işleyişinde bir yardımcı unsur olarak, üst kurgunun ve derin yapının içerisinde çeşitli şekillerde kullanılarak oluşturulur.

9. Mekân

Anar'ın mekân anlayışı, romanın önemli bir unsuru olarak karşımıza çıkar. Romanlarının hemem hemen hepsinde İstanbul çeşitli mekânlarıyla karşımıza çıkar. Bu mekânlar genellikle gerçekçi mekânlar olmakla birlikte, bunları destekleyen hayali mekânlar da söz konusudur. Yer yer ironik bir üslupla ve mizahi öğelerle yer yer de tarihi bir filmin karesi şeklinde ayrıntılı şekilde betimlenmiş bu mekânlar, hem metni kolay tüketilen bir malzeme haline getirmekte hem de her döneme yayılabilecek yazarın eleştirisini yüklenmektedir. Suskunlar'da karşımıza çıkan gerçekçi mekânlar; *Galata Mevlevihanesi*, *Galata Meyhaneleri*, *Sofucayyaş Mahallesi*, *Yenikapı Mevlevihanesi*, *Yenikapı*, *Karaköy*, *Unkapanı*, *Eyüp*, *Beyazıt*, *Edirnekapi Mezarlığı* gibi yerlerdir. Bununla birlikte çeşitli ironik üslupla ve tarzla oluşturulmuş hayali mekânlar da söz konusudur. *Gelgel Çıkmazı*, *Tekir Kasap*, *Tiryaki İlyas Dede Hazretleri Türbesi*, *Cigalazade Yusuf Sinan Paşa Köşkü*, *İmdat Ağa Hamamı* gibi...

Sonuç olarak, Anar'ın mekân anlayışı postmodern roman anlayışının bir parçası olarak çeşitli özellikleriyle amaca uygun biçimde ve atmosfer yaratmak için gerçekçi ve hayali özellikleriyle işlenmektedir.

10.Suskunlar'daYer Alan Postmodern Unsurlar:

İhsan Oktay'ın diğer eserlerinde olduğu gibi *Suskunlar*'da da postmodern unsurlardan fazlasıyla yararlandığını görmekteyiz. Yazar, bu unsurları kullanarak eserine birçok açıdan yenilikler katmayı, eserin çok sesliliğini ve zenginliğini artırmayı amaçlamaktadır.

a. Metinlerarasılık (Intertextuality):

Bir edebiyat terimi olarak metinlerarasılık (intertextuality), genel anlamda iki veya daha fazla metin arasında bir alışveriş, aktarma, yeniden

yazma olarak adlandırılabilir. Bir yazar, başka bir yazara ait metinden çeşitli parçaları alıp kendi metninin içine yedirir ya da kendi metninin bağlamında onu kaynaştırarak yeniden yazar. Metinlerarasılıkta, her metnin kendinden önce yazılan metinlerden izler taşıdığı, hiçbir metnin gelenekten ayrı düşünülmeceği anlayışı esastır. “Postmodern edebiyatın tek bir dünya içinde çeşitlilik/çoğulculuk/üst kurmaca anlayışının” (Çetişli, 2009, 164) en önemli ayaklarından birisini metinlerarasılık oluşturur. Günümüzde türler arasındaki sınırlar giderek kalkmaya başlamıştır. (Gündüz, 2009: 93) Sanatçılar, belli kaynakların ve eserlerin alanına inerek, oradaki malzemeyi kendi eserlerine çeşitli yollarla uygulayarak bu postmodern unsurdan yararlanırlar. Burada okurun dikkati ve birikimi çok önemlidir. Çünkü metinde geçen unsurların bilinçli bir şekilde farklı türlerden alındığını fark edecek donanıma ve birikime sahip olmalıdır.

Suskunlar'da Anar, metinlerarasılıktan daha çok anıştırma, alıntı yapma, yansılama, parodi oluşturma, anlatı içinde anlatı ve söz kalıpları kullanma gibi unsurlardan yararlanmışır. Bunların başında Kuran, İncil, Tevrat gibi semavi kitaplar gelmektedir. Bu konuda Üner'in tespitleri söylediklerimiz desteklemektedir:

“*Suskunlar*'da bölümler adlarını musikî makamları olan *Yegâh*, *Dügâh* ve *Segâh*'tan alırlar. Romanda, *Tevrat*, *İncil* ve *Kur'ân-ı Kerîm*'de mevcut olan bazı metinlerden yola çıkılarak, parodi ve pastiş yöntemiyle yeni metinlerin oluşturulduğu görülür. *Suskunlar*'da bu şekilde hazırlanmış en çarpıcı pasajlardan biri yeryüzünün yaratılış hikâyesidir. Bu pasajda yazar, parodi ve pastiş yöntemiyle *Tevrat*'ın Tekvin Bölümü'nde anlatılan Allah'ın yeryüzünü yaratış hikâyesine gönderme yapar. Bu metinle oynar, ona musiki unsurunu katar ve kendi metnini oluşturur.” (Üner, 2010: 198)

Romanda Tevrat ile ilişkilendirilen bölümlere bakacak olursak; “Başlangıçta sükût var idi. Ve her yer karanlık idi. Ve Yaradan Yegâh makamında terennüm eyledi. Ve bu ışıltılı nağme ile etraf nûr oldu. Ve nağme boşlukta yankılanıp geri döndü. Ve Yaradan, bu Yegâh nağmenin güzel olduğunu gördü. Ve akşam oldu ve sabah oldu, birinci gün.” (s. 137-138) “Başlangıçta Allah gökleri ve yeri yarattı. Ve yer ıssız ve boştu; ve enginin yüzü üzerinde karanlık vardı; ve Allah'ın ruhu suların yüzü üzerinde hareket ediyordu. Ve Allah dedi: ‘Işık olsun;’ ve ışık oldu. Ve Allah ışığın iyi olduğunu gördü; ve Allah ışığı karanlıktan ayırdı. Ve Allah ışığa ‘Gündüz’ ve karanlığa

‘Gece,’ dedi. Ve akşam oldu ve sabah oldu, birinci gün.” (Tevrat Tekvin Bölümü Bap 1) bölümleri arasında “Ve Yaradan Dügâh makamında terennüm etti. Ve suların ortasında bir azîm kubbe peydâ oldu. Ve kubbe tâ arşa kadar yükseldi. Ve nağme, işte bu kubbede yankılanıp geri döndü. Ve Yaradan bu Dügâh nağmenin güzel olduğunu gördü. Ve akşam oldu ve sabah oldu, ikinci gün.” (s.138)“Ve Allah dedi: ‘Suların ortasında kubbe olsun ve suları sulardan ayırsın.’ Ve Allah kubbeyi yaptı ve kubbe altında olan suları, kubbe üzerinde olan sulardan ayırdı ve böyle oldu. Ve Allah kubbeye ‘Gök,’ dedi. Ve akşam oldu ve sabah oldu, ikinci gün.” (Tevrat Tekvin Bölümü Bap 1) bölümleri arasında metinlerarasılık göze çarpmaktadır.

İncil’le ilişkisine bakacak olursak; *Suskunlar*’ın dini figürlerinden Zahir, eylemleri, düşünceleri ve yaşamöyküsüyle Hz. İsa’yı sembolize eder. Zahir’in sözleri İncil’den bir parça gibidir. Bununla birlikte o, Muhteşem Neyzen Batın Efendi Hazretlerinin oğlu olarak bilinir. Bu durumda Batın Efendi Hz. de yaratıcıyı sembolize eder.

“Zâhir kalabalığa, “Size neyi haber verdiğimi ve sizi neye dâvet ettiğimi bilin! Kulağı olan işitsin!” diye Müslümanlara ve “Hoekhônhusakousatô ti topneumalegei!” diye Rumlara bağırmaya başlamıştı ki, birdenbire etrafı, yedi kör adam tarafından kuşatıldı. Tek gözü gören ve vakûr tavırlarına bakılırsa hakikatin sırrına ermiş biri onlara kılavuzluk ediyordu. İşte bu adam, “Kutsal nefesi üfleyen Bâtın’ın oğlu Zâhir sen misin?” diye sordu. O ise ‘Evet!’ der demez, körlerin hepsi yere kapanarak ona secde etti.” (Suskunlar174)“ O zaman İsa, İblis tarafından denenmek üzere, Ruh tarafından çöle sevk edildi. Ve kırk gün kırk gece oruç tuttuktan sonra acıktı. Ve Ayartıcı gelip ona dedi: ‘Eğer sen Allah’ın Oğlu isen, söyle, bu taşlar ekmek olsun.’ İsa da cevap verip dedi: ‘İnsan yalnız ekmekle yaşamaz, fakat Allah’ın ağızından çıkan her bir sözle yaşar.’ diye yazılmıştır.” (İncil, Matta, Bap 4) (Bkz. Üner a.g.e.)

Suskunlar’da dinî kitaplardan çıkagelmiş gibi görünen bir karakter dahadikkat çeker: Kabil. Kabil, *Kur’ân-ı Kerîm*’de de anlatıldığı üzere, kardeşi Hâbil’i öldürerek büyük bir günah işler. *Suskunlar*’ın Kabil’i de kardeşi Hâbil’i öldürür. Âmin ve Bağdasar adlı musiküstadlarını katleder. O, âdeta katil olmak için doğmuştur. *Suskunlar*’da Kabil, yeğenleriyle birlikte Âmin’i öldürmek üzere yola çıkar. Yanlarında bir de karga vardır. Karga, Kabil’e Âmin’i toprağagömmesini haykırmaktadır. Burada da *Kur’ân-ı Kerîm*’in MâideSûresi’negönderme yapılmıştır. *Kur’ân-ı Kerîm*’de de, Kabil kardeşi Hâbil’i öldürdüğünde Allah’ın bir karga gönderdiği ve karganın da Kabil’in

Hâbil'i gömmesi için toprağışeşelediği anlatılır: “Üstüne bez örtülmüş bir kafes içindeki karga da getirilip ortaya konuldu ve bez alınınca, fenerin ışığını gören hayvan uyanıverdi. Komuşsun diye dilinin ucu kesilen bu hayvan sağa sola bakarken arada bir duruyor ve ‘Toprağa göm! Toprağa göm!’ diye çığlık atıyordu. Sıra çuvala, daha doğrusu içindekilere gelmişti.” (s.225) Kuran’da ise: “Derken Allah bir karga gönderdi; yeri deşiyordu ki ona kardeşinin cesedini nasıl (gömüp) örteceğini gösterson.” (Kur’ân-ı Kerîm Mâide Sûresi 31)

Suskunlar metinlerarasılık açısından zengin bir malzemeye ve içeriğe sahiptir. Yukarıda belirttiğimiz örnekleri daha da zenginleştirmemiz mümkündür.

b. Üstkurmaca (Metafiction):

Postmodern yazarlar çoğu zaman, tek bir kurgu ile yetinmeyip kurgu için de kurgu oluşturarak anlatmaya bağlı metinleri genel anlayışın dışında oluşturmaktadırlar. Bu yeni kurgusal yöntem üstkurmaca (metafiction) olarak adlandırılmaktadır. Bu üstkurmaca tekniği ile yazar, hikâyenin veya romanın yazılış sürecini anlatır, ayrıca hikâye içinde hikâyeler oluşturur. Ancak bütün bu anlatımın da bir kurmacadan ibaret olduğu yazar tarafından okura sezdirilir veya doğrudan söylenir. Nitekim Suskunlar, içiçe geçmiş öykü kollarıyla, kurgu içinde kurgu yöntemiyle ön plana çıkan bir eserdir. Ayrıca romanın tamamında kendisini belli eden yazar, metnin sonunda ortaya çıkar ve şöyle der: “Kâhin görebilen tek gözüyle aynaya baktı ve uzun boylu, çekik gözlü o adamı gördü.” (s. 268) Buradaki çekik gözlü ve uzun boylu olarak tarif edilen Uzun İhsan Efendi yazarın kendisidir. (Koçakoğlu, 2010: 327) Anar, böylece kendi hikâyesinin içinde kendisine yer vererek, anlattığı şeyin bir kurgudan ve oyundan ibaret olduğu mesajını verir.

c. Fantastik Unsurlar:

Anar’ın romanlarının hemen hepsinde gerçeğin sınırlarını zorlayan tarihsel, dinsel, mitolojik olaylara değinilir. Bu fantastik olaylar, diğer bilim kurgu eserlerinden beslenir ancak mizah unsurlarıyla zenginleştirilir. Anar’ın amacı fantastik olay anlatmak değil, bu malzemeyi güldürü, parodi unsurlarıyla birleştirip postmodern bir anlatı oluşturmaktır.

Suskunlar’da da fantastik unsurlara sıkça yer verilir. Asım’ın hayaletinin Neva’ya ve annesine bela olması, Davut’un bu hayaletin üstesinden gelmek için giriştiği çabalar hem fantastik hem de parodi açısından değerlendirilebilir.

Ayrıca gizemli bir sesin peşine takılarak, İstanbul’un sokaklarında

dolaşan Eflatun'un kandilleri "sudan çıkmış, zıplayan, capcanlı balıklar olarak görmesi" de bu açıdan değerlendirilebilir.

Tağut'un (Şeytan) makatında yer alan ve ağızından başını çıkaran bir yılanın varlığı, Tağut'un yeşil renkli vücudu vb. özellikleri, Zahir'in öldürülen Eflatun'a hayat nefesi vererek onu tekrar canlandırması da fantastik ve olağanüstü olaylara örnek teşkil edeler.

d. İroni ve Parodi:

Postmodern yazarlar, modern metinlere ait çeşitli bölümleri montaj ve pastij yoluyla eserlerinde kullanarak bu metinler üzerinden ironik bir anlatım oluşturmayı amaçlarlar. Postmodern metinlerde "yazar örneksediği metnin biçim ve figüratif özelliklerini, kurgu tekniklerini alaya almak ya da okuyucuyu eğlendirmek amacıyla deforme eder" (Sazyek, 2002, 580). Bu sebeple, postmodern metinlerde ironi ciddi ve bilimsel olana karşı gülünç bir ve komik bir durum oluşturmayı amaçlamaktadır.

Parodi oluşturma postmodern yazarların sıkça başvurdukları metinlerarası bir yöntemdir. Parodi ve pastiş, eski metinlerindünyasından kendi yarattıkları yenilerin dünyasına oyunlu bir yol çizmeyiamaçlayan, metinleri ilmek ilmek birbirine ören postmodern roman yazarlarının,metinlerarasılığı ön plana çıkardıkları romanlarında sık kullandıkları tekniklerdir. (Bkz. Üner a.g.e. 198)

Parodi, yazınsal bir metni gülünç hale getirmeyi amaçlar. Anar, romancılığının temelini oluşturan parodik anlatımdan olayların ve kişiler arası ilişkilerin naklinde yararlanır. Hem bundan bir mizah üretir hem de yine bu kişilerin inanç dünyasını ironik bir üslupla eleştirir. (Bkz. Gündüz a.g.e. s.63)

Suskunlar'daparodik unsurlar sıkça karşımıza çıkar. Romandaki Kalın Musa'nın birçok davranışı parodik açıdan incelenebilir. Kalın Musa'nın torunlarının helva istemesi üzerine: "Helva İstemekte haklısınız. Ama biraz daha sabredin. Karşı komşumuz Hilmi Efendi'nin kayınpederi Rıza ölüm döşeginde. Birkaç güne kalmaz son nefesini verir. Zavallı bizler de iftarda rahmetlinin helvasını yeriz." (s. 25) Anlatıcı, Kalın Musa'nın cimriliğini ayrıca tavuk (Zümrüdüanka) meselesi üzerinden de ironik ifadelerle okura yansıtmaya çalışır.

Bunun dışında da romanda birçok parodik ve ironik olay vardır. Mahrem ağasının uzvunun kesilmesine rağmen hala çok işlevsel olması, evlenme-boşanma meselesi üzerine söylenen ifadeler, Hızır Paşa'nın ölümüne sebep olan Veysel için İslam şeriatına göre yarısı gebe olmak üzere 30 tane devenin

istenmesi gibi ifadeler gülünç ve ironik bir anlatım için tercih edilen ifadelerdir.

Sonuç

Türk edebiyatında, 1980'lerden sonra kendisini fazlasıyla hissettirmeye başlayan postmodernizm akımının doksanlardan sonraki en renkli ve en güçlü yazarlarından birisi olarak karşımıza çıkan *İhsan Oktay Anar*, ilk romanı *Puslu Kıtalar Atlası*'ndan (1995) itibaren kaleme aldığı her romanı ile edebiyat dünyamızın en çok ses getiren ve en ilgi çekici yazarlarından birisi olmuştur.

Romanlarında tarihten, felsefeden, dinlerden, mitolojiden fazlasıyla beslenen yazar, okuru romanları vasıtasıyla kurduğu geçmişin fantastik ve büyülü dünyasına götürür. Anar'ı farklı kılan sadece postmodern bir yazar olması değil, aynı zamanda okurun daha önce hiç karşılaşmadığı yepyeni kurgular oluşturması ve alışılmadık anlatım teknikleri denemesidir. Nitekim Anar, postmodern unsurların alanlarını fazlasıyla genişletilerek kullanır. Üstkurmacanın, metinlerarasılığın, parodi ve ironinin sınırlarını zorlayan yazar, bunu okurun hiç alışık olmadığı, romanda işlenen tarihsel atmosfere uygun bir dille süsleyerek, okurla bir oyun oynadığını hissettirecek şekilde anlatılarını kurgular.

Suskunlar, Anar'ın yukarıda belirttiğimiz unsurların neredeyse tamamını başarılı bir şekilde uyguladığı en ilgi çekici romanlarından birisidir. Roman, toplumun hemen hemen her kesiminden seçilen renkli karakterleri, kullanılan birbirinden farklı anlatım teknikleri ve anlatıcı tipleri (meddah anlatıcılar ve nakilciler), okuru fazlasıyla şaşırtan dil ve üslubuyla ayrıca tarih-din-tasavvuf gibi çeşitli kaynaklardan beslenen sıkı bir anlatım örgüsüyle ayrı bir derinliğe sahiptir.

Suskunlar romanı, biçimsel çeşitliliğinin yanında anlattığı öykülerin arkasına sakladığı temel mesajı ile de ön plana çıkan bir eserdir. Eserde, iyi ve kötünün mücadelesinin ilk insandan bu yana devam eden ezeli çatışması ve iktidar-ölümsüzlük uğruna her şeyi göze alabilecek bireylerin trajik sonları romanın temel izlekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu açıdan *Suskunlar*, Anar'ın *Puslu Kıtalar Atlası* ile başlattığı Doğu anlatı gelenekleri ile postmodern teknikleri bir araya getirme, onları din-tarih-felsefe gibi temel unsurlarla zenginleştirme ve postmodern bir söylem oluşturma çabasının en güzel örneklerindedir.

KAYNAKÇA

- ANAR, İ. O. (2010). *Suskunlar*, İletişim Yayınları, İstanbul
- AYDIN, M. (2008). *Postmodernizm ve Eleştirisi*, Hece Yayınları
Modernizmden Postmodernizme Özel Sayısı, Ankara: Yıl:12,
Sayı: 138
- AYTAÇ, G. (2012). *Çağdaş Türk Romanı*, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul
- BEST S. & KELLNER D. (2011). *Postmodern Teori* (Eleştirel
Soruşturmalar), Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- ÇETİŞLİ, İ. (2009), *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*, Ankara: Akçağ
Yayınları, S.154-155
- ECEVİT, Y. (2012) *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İletişim
Yayınları, İstanbul
- EMRE, İ. (2006). *Postmodernizm ve Edebiyat*, Ankara: Anı Yayınları
- GÜNDÜZ, O. (2009). *İhsan Oktay Anar'ın Kurgu Dünyası*, Vizyon Yayınevi,
Ankara
- KARACA, A. (2008). *Suskunlar'ın Sıkı Öyküsü*, Kitaplık Dergisi, Ocak, 2008
Sayı: 112, s. 99-106
- KOÇAKOĞLU, A. (2010). *Yerli Bir Postmodern İhsan Oktay Anar*, Palet
Yayınları
- PARLA, J. (2008). *Don Kişot'tan Günümüze Roman*, İletişim Yayınları,
İstanbul
- SAKALLI, F (2011), *Tutunamayanların Hikâyeleri*, Korkuyu
Beklerken, Turkish Studies, Volume 6/1, Winter, 2011, p. 17113-
1725, Turkey
- TOKİZ, O. (2011). *2000 Sonrası Türk Romanında Tasavvufi Söylem*,
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez, Fırat Üniv. Sosyal Bil. Enst. Türk Dili
ve Edebiyatı, A.B.D. Elazığ
- ÜNER, A. M. (2010). *Metinler ve Metinler Arası Okuma*, Balıkesir Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 13 Sayı 23 Haziran 2010 ss.196-206,
Balıkesir

